

M A T E R I A Ł Y I P R Z Y C Z Y N K I

Monika Michaliszyn
(Uniwersytet Warszawski)

UDZIAŁ POLSKICH NAUKOWCÓW W TWORZENIU *ŁOTEWSKIEGO*
SŁOWNIKA KONWERSACJI (ZARYS PROBLEMATYKI)*

Rok 1918 stanowił niezwykle istotną cezurę w relacjach pomiędzy Polakami a Łotyszami. Pierwsza wojna światowa stała się szansą na odnowienie państwowości polskiej oraz na utworzenie niepodległego państwa łotewskiego (Jēkabsons 1996, 21–22). Sformalizowanie niepodległego bytu obydwu narodów nastąpiło w odstępie jedynie tygodnia – Polski 11 listopada 1918 r., Łotwy – 18 listopada 1918 r. Uzyskana suwerenność otworzyła zupełnie nowy okres we wzajemnych polsko-łotewskich stosunkach kulturowych (Michaliszyn 2011, 246–247). Dotychczas dominująca, zwłaszcza na terenie byłych Inflant Polskich, kultura polska stała się równorzędna kulturze łotewskiej. A w przypadku mniejszości polskiej także kulturą, która musiała się odnaleźć w warunkach dominacji kultury łotewskiej w nowo utworzonej Republice Łotwy. Stosunki między Polską a Łotwą zaczęły być kształtowane poprzez relacje dyplomatyczne między obu państwami, wpływające także na wymianę kulturową (Kolbuszewski J. 1993a, 61), w tym współpracę naukową. Jej elementem były rozwijające się, zwłaszcza w drugiej połowie lat dwudziestych, kontakty między badaczami polskimi i łotewskimi. Klimat do rozwoju współpracy zapanował zwłaszcza po przyjeździe do Rygi w 1926 r. posła Juliusza Łukasiewicza. Sukces misji dyplomatycznej Łukasiewicza w sprawach spornych (Łossowski 1991, 34) stworzył warunki sprzyjające rozwojowi współpracy na innych polach, w tym współpracy naukowej. Wtedy właśnie nastąpiły pierwsze wizyty łotewskich naukowców na Uniwersytecie Warszawskim. Ścisłą współpracę rozpoczęli polscy i łotewscy historycy oraz filologowie, którzy w dużym stopniu byli architektami zbliżenia kulturowego polsko-łotewskiego w drugim dziesięcioleciu okresu międzywojennego (Michaliszyn 2013a, 77–79). W 1928 r. kierownictwo Fakultetu Filozofii oraz Filologii Uniwersytetu Łotwy rozpoczęło wśród polskich uczonych poszukiwania kandydata na wykładowcę literatur słowiańskich LU. Został nim profesor Julian Krzyżanowski, prekursor zbliżenia polsko-łotewskiego (Michaliszyn 2013a). Cztery lata później na jego następcę powołany został

* Artykuł w krótszej wersji anglojęzycznej pt. *The Image of Poland and Poles in the „Latvian Encyclopedia”* (*Latviešu konversācijas vārdnīca*) (overview of major problems) opublikowany został w: Alīse Laura (1914–1994) In Honorem, RES LATVIENSES III, Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļas raksti, sast. A. Kalnača, I. Lokmane, I. Urbanoviča, Rīga: LU Akademiskais apgāds, 2014.

dr hab. S. Kolbuszewski, którego wkład w rozwój polsko-łotewskich kontaktów kulturowych jest nie do przecenienia (Michaliszyn 2013b). Działania podjęte podczas pobytu na Łotwie przez trzy wymienione postaci: J. Łukasiewicza, J. Krzyżanowskiego oraz S. Kolbuszewskiego skutkowały cennymi inicjatywami na rzecz zbliżenia polsko-łotewskiego, m.in. licznymi publikacjami (Kolbuszewski J. 1993b, 124–127; Świdwińska-Krzyżanowska 1964, 30–38), wymianą studencką i naukową, a także organizacją w 1938 r. pierwszego w Polsce lektoratu języka łotewskiego na Uniwersytecie Warszawskim (Michaliszyn 2013a, 92).

Niezwykle ważny dla kształtowania polsko-łotewskich relacji kulturowych był udział J. Łukasiewicza, J. Krzyżanowskiego oraz S. Kolbuszewskiego w jednym z największych przedsięwzięć naukowych wolnej Łotwy, tworzeniu łotewskiego słownika encyklopedycznego *Latviešu konversācijas vārdnīca* – skrót w języku łotewskim LKV, I–XXI, 1927–1940). Słownik wydawany był w latach 1927–1940, a więc właśnie w okresie pobytu wspomnianych trzech Polaków na Łotwie. Składał się z 43 008 haseł (168 zeszytów, które ujęto w 21 tomach). Redaktorem naczelnym całości wydania był wybitny łotewski historyk Arveds Švābe (1888–1959). Pierwotnie tomy encyklopedii wychodziły w nakładzie 15 tys. egzemplarzy, od tomu ósmego nakład zmniejszono do 12 tys., natomiast wydany w 1940 r. ostatni tom miał już nakład jedynie 9 tys. egzemplarzy. Prace nad LKV zostały doprowadzone do hasła *Tjepolo* i przerwane w wyniku zmiany ustroju politycznego (Dajja 1991, 8–9). *Łotewski słownik konwersacyjny* nawiązywał do tradycji wydawanych przez niemieckich leksykografów Friedricha Arnolda Brockhauusa oraz Josepha Meyera leksykonów konwersacyjnych, które miały służyć jako źródło uzupełniania wiedzy warstwom wykształconym (Olkiewicz 1988, 115–118). Te popularne wydawnictwa wykorzystywane były przez łotewskich redaktorów jako wzorce, jednak zasady tworzenia encyklopedii łotewskiej zostały dostosowane do miejscowych potrzeb oraz możliwości (Grīns 1929, 865).

Wspomniani trzej animatorzy zbliżenia polsko-łotewskiego są autorami większości haseł dotyczących Polski i Polaków w tej jednej z największych w historii leksykografii łotewskiej encyklopedii. Można założyć, że obecność wspomnianych osobistości na Łotwie pozytywnie wpłynęła na liczbę haseł o tematyce polskiej oraz ich objętość. Ze względu na wyjątkowość publikacji – była to pierwsza tak obszerna encyklopedia w historii łotewskiej leksykografii – oraz dość wysoki nakład w okresie istnienia wolnej Łotwy, miała ona zasadniczy wpływ na kształtowanie wizji świata mieszkańców tego państwa. Informacje zawarte w encyklopedii stanowiły więc, jeśli weźmie się pod uwagę popularnonaukowy charakter wydawnictwa, także podstawę wiedzy o Polakach i procesach zachodzących wówczas w Polsce, a także o jej historii, kulturze i literaturze. Dlatego interesujące wydaje się zbadanie uczestnictwa polskich autorów w tym przedsięwzięciu.

Niestety, dla kultury łotewskiej dzieło nie doczekało się opracowania w postaci monografii. W wyniku okupacji radzieckiej nie zachowały się także zbiory archiwalne wydawnictwa A. Gulbisa, które mogłyby przybliżyć dzieje powstania łotewskiej encyklopedii oraz uczestnictwa w tym procesie polskich autorów. Podstawowym źródłem informacji na temat udziału zagranicznych specjalistów w tworzeniu LKV pozostają artykuły zamieszczone w łotewskiej prasie międzywojennej (m.in. Sudrabkalns 1938a, Gulbis 1927, Grīns 1938, Blese 1936, K.Z. 1938), a także publikacje będące wynikiem dyskusji na temat edycji

fototypowej LKV w 1991 r. (m.in. Birze 1991, Lāms 1991). Jednym z nich jest wywiad z redaktorem działu historycznego LKV – Teodorsem Zeidsem, który dostarcza istotnej informacji o uczestnictwie w tworzeniu słownika specjalistów spoza Łotwy, w tym z Polski. W swoich wspomnieniach Zeids zauważa, że rolę decydującą w doborze specjalistów tworzących poszczególne hasła miał redaktor naczelny A. Švābe. W odniesieniu do haseł związanych z poszczególnymi państwami kierował się zasadą powierzania ich autorstwa ekspertom pochodzącym z opisywanego kraju (Daija 1991, 9). Podobny wniosek przynosi lektura jedynej w Polsce publikacji dotyczącej LKV, zamieszczonej w języku angielskim w czasopiśmie „Baltic and Scandinavian Countries”, autorstwa redaktora naczelnego LKV – A. Švābe (Švābe 1935, 109–110). Autor stwierdza, iż: „Wiele miejsca poświęca się także faktom i osobom związanym z krajami sąsiadującymi – zazwyczaj powierza się przygotowanie materiału uczonym i pisarzom krajów, których opis dotyczy. Artykuły dotyczące Estonii w tomie 7 są pisane przez Estończyków [...] Redaktorzy będą stosować tę zasadę również w przypadku Polski oraz Szwecji” (Švābe 1935, 109). Analiza autorstwa haseł związanych z Polską pozwala stwierdzić, że w odniesieniu do Polski ta zasada w większości była konsekwentnie stosowana.

Najpełniejszym źródłem informacji o udziale polskich specjalistów w opracowywaniu haseł LKV są kolejne tomy encyklopedii. Na wstępie do każdego tomu znajdują się bowiem wykazy informujące o autorach haseł, ich afiliacji lub wykonywanej profesji. Dodatkowym źródłem wiedzy są zamieszczone także w każdym tomie LKV indeksy autorów najdłuższych haseł.

Już w pierwszym tomie LKV jako współpracownik pojawia się rezydujący wówczas od roku na Łotwie poseł RP – J. Łukasiewicz (LKV, I 1927). W spisie autorów „najdłuższych artykułów” widnieje jako twórca „artykułów o polskiej historii, literaturze i nauce” (LKV, I 1927, X). Nazwisko Łukasiewicza pojawia się również w tomie drugim oraz trzecim, choć polski dyplomata nie jest już wymieniany jako autor „najdłuższych artykułów”. Tworzone przez niego hasła w większości dotyczą postaci ważnych dla polskiej kultury oraz historii i mają charakter dość autorski. Choć Łukasiewicz pojawia się w pierwszym tomie LKV w wykazie autorów najdłuższych artykułów, tworzone przez niego hasła są dosyć zwężłe. W przypadku tych opisujących polskich twórców Łukasiewicz w znacznym stopniu opiera się na informacjach biograficznych, skrótowo charakteryzując ich działalność artystyczną, w większości nie podając tytułów ich dzieł, jak w przypadku pisarza Michała Bałuckiego (LKV, I 1927, 1740–1741) czy malarza Tadeusza Ajdukiewicza (LKV, I, 120). Nie wspomina także o ich roli w historii kultury polskiej. W niektórych hasłach dotyczących polskich literatów zawiera natomiast informacje związane z ich udziałem w polskim życiu politycznym, na co wpływ, jak można zakładać, miało politologiczne wykształcenie autora, a także pełniona przez niego funkcja państwowa. Przykładem tak tworzonych przez J. Łukasiewicza artykułów jest hasło traktujące o Adamie Asnyku, które nie zawiera informacji o jego twórczości literackiej, lecz jedynie o jego uczestnictwie w powstańczym zrywie narodowym: „Asnyk Adam – polski pisarz. Za uczestnictwo w ruchu powstańczym został w 1860 r. uwięziony w Cytadeli Warszawskiej; w 1863 r. działał jako członek Rządu Narodowego podczas powstania, od 1870 r. w Krakowie, gdzie także zmarł. Swoje prace drukował pod pseudonimem El...y” (LKV, I 1927, 976). Podobne odniesienie do zaangażowania

politycznego, z jednoczesnym ograniczeniem charakterystyki twórczości, występuje w haśle *Ajdukiewicz Tadeusz* (łot. Aidukevičs Tadeušs): „[...] polski malarz. Portretował wiele rodów królewskich w Londynie, Petersburgu, Brukseli i Sofii. Również widoki z życia sportowego i militarnego. Po rozpoczęciu wojny wstąpił do legionów Piłsudskiego i w 1916 r. zmarł w wyniku odniesionych ran” (LKV, I 1927, 120). Informacje o dziełach tworzonych przez opisywane postaci pojawiają się natomiast w hasłach traktujących o polskich mężach stanu. W haśle *Czartoryski Adam Jerzy* (łot. Čartoriskis Ādams Juris) (LKV, I 1927, 4073–4074) oprócz najistotniejszych wydarzeń z życia polskiego księcia zostają podane tytuły jego dzieł (notabene w języku francuskim). Hasła opisujące postaci z życia politycznego są również znacznie dłuższe, choć i w tym przypadku autor haseł kierował się dosyć subiektywnymi kryteriami. Wspomniane już hasło o Adamie Czartoryskim jest dłuższe niż hasło opisujące jednego z najważniejszych polityków polskich okresu międzywojnia oraz, obok Józefa Piłsudskiego, konstruktora niepodległości Polski – Romana Dmowskiego (LKV, III 1928–1929, 5609). Autor hasła zamyka biografię polskiego męża stanu w dziesięciu wersach (hasło *Czartoryski* obejmuje 12 wersów), podając najważniejsze wydarzenia z jego życia, i kończy je informacją, iż „tworząc partię demokratyczną, stanął w opozycji do Marszałka Piłsudskiego” (LKV, III 1928–1929, 5609). Brak natomiast informacji na temat zasadniczej roli R. Dmowskiego w odzyskiwaniu przez Polskę niepodległości. W haśle nie zostały także przytoczone tytuły jego publikacji, choć kształtowały one w znacznym stopniu nowoczesną polską myśl patriotyczną w pierwszej połowie XX w. Takie upolitycznienie artykułu było jednak dosyć powszechną praktyką autorów encyklopedii międzywojennych (Dąbrowska 1991, 86).

Pomimo dosyć dużej skrótowości i autorskiego charakteru haseł, J. Łukasiewicz odegrał istotną rolę w historii udziału polskich specjalistów w powstaniu największej łotewskiej encyklopedii. Stworzył bowiem precedens, zachęcający zapewne redaktorów słownika do poszukiwania polskich współpracowników. O znaczeniu wkładu jego pracy świadczy fakt, że po zakończeniu misji Łukasiewicza w Rydze w 1929 r. kolejne tomy (V oraz VI) publikowane będą bez udziału polskich autorów. Brak materiałów archiwalnych nie pozwala na wyjaśnienie autorstwa haseł dotyczących polskiej tematyki w czwartym, piątym oraz szóstym tomie LKV, między innymi polskich pisarzy Aleksandra Fredry (LKV, V 1929–1930, 9290) czy Seweryna Goszczyńskiego (LKV, VI 1931, 10279). W obu hasłach, choć różniących się ujęciem – w przypadku A. Fredry autor hasła koncentruje się na charakterystyce twórczości autora i jego roli w dziejach literatury polskiej, w haśle dotyczącym Goszczyńskiego zawarte są również informacje biograficzne – zwięźle podsumowany zostaje dorobek obu twórców. Wymienione są również tytuły ich najważniejszych dzieł literackich. Obydwa hasła opatrzone są także podobiznami literatów. Na szczególne uznanie zasługuje hasło nieznanego autorstwa traktujące o polskim chemiku Waldemarze Fiszercie (LKV, V 1930–1931, 8713), ważnej postaci dla polsko-łotewskich kontaktów naukowych w międzywojniu (Strādiņš, Grosvalds 1994, 38–39). Hasło *Fiszera Waldemar* (łot. Fišers Valdemārs) zajmuje całą kolumnę i opatrzone jest fotografią obejmującą jedną trzecią kolumny słownika. W dosyć szczegółowej biografii podkreślone zostały związki polskiego chemika z łotewskimi instytucjami naukowymi, zwłaszcza z Uniwersytetem Łotwy. Zamieszczono także tytuły najważniejszych prac naukowych W. Fiszera.

Polscy autorzy pojawiają się dopiero w siódmym tomie LKV (LKV, VII 1931) wraz z rozpoczęciem pracy dydaktycznej i naukowej na Uniwersytecie Łotwy przez Juliana Krzyżanowskiego. Co ciekawe, jako afiliacja naukowa polskiego literaturoznawcy wymieniany jest Uniwersytet Łotwy. Nazwisko Krzyżanowskiego znajduje się także w indeksie autorów najdłuższych artykułów tomu VII, VIII, IX, X, XIII oraz XVII. Polski profesor stworzył łącznie 32 hasła (Świdwińska-Krzyżanowska 1964, 29–39), głównie o tematyce literackiej. Był także autorem haseł opisujących postaci polskich historyków, wybitnych malarzy, w tym jednego z najwybitniejszych – Jana Matejki, oraz opisu byłej stolicy Polski – Krakowa. Współpracę J. Krzyżanowskiego z redakcją LKV otwiera hasło dotyczące postaci ważnej dla związków polsko-łotewskich – Kazimierzy Hłakowiczówny. Ta wybitna polska poetka, ciesząca się dużą popularnością w okresie międzywojennym, urodziła się w Wilnie, a kilka lat dzieciństwa spędziła w Dyneburgu. Ziemię inflancką uważała do końca życia za swoją ojczyznę. Hłakowiczówna przez kilka lat pełniła funkcję sekretarki J. Piłsudskiego. Była nią także w momencie tworzenia przez J. Krzyżanowskiego hasła w LKV. Budowa hasła *Hłakowicz Kazimiera* (łot. Illakovičs Illa Kazimira) (LKV, VII 1931, 12549–12550) zdradza jego literackie pasje. Hasło pozbawione jest właściwie informacji biograficznych (z wyjątkiem informacji o studiach na uniwersytetach europejskich), dosyć szczegółowo za to analizowana jest twórczość poetki zarówno pod względem treściowym, jak i formalnym. Autor hasła nie stroni także od wartościowania, określając elementy jej twórczości jako „wspaniałe”. Hasło zawiera tytuły utworów K. Hłakowiczówny, a także odniesienie do literatury źródłowej (w języku polskim i niemieckim).

Znacznie mniej uwagi poświęca Krzyżanowski równie ważnemu polskiemu twórcy – Jarosławowi Iwaszkiewiczowi (LKV, VII 1931–1932, 13302). Choć określa pisarza jako „wielkiego estety i mistrza stylu”, to poświęca mu jedynie siedem wersów (hasło dotyczące K. Hłakowiczówny obejmuje aż 40 wersów). Różnica w objętości obu artykułów świadczy o dosyć subiektywnym i autorskim stosunku autora do tworzenia haseł. Największa liczba artykułów hasłowych, bo aż trzynaście, autorstwa polskiego literaturoznawcy została opublikowana w tomie IX. W większości opisują one polskich pisarzy: Jana Kasprowicza, Sebastiana Fabiana Klonowica, Jana Kochanowskiego, Wespazjana Kochowskiego, Stanisława Konarskiego, Ludwika Kondratowicza, Marię Konopnicką, Józefa Konrada, Ignacego Krasickiego, Zygmunta Krasińskiego, Józefa Ignacego Kraszewskiego. Również w tym tomie zauważalne jest autorskie podejście J. Krzyżanowskiego do opisywanych twórców. Jeśli bowiem nie dziwi spora objętość haseł ukazujących niezwykle istotne dla historii literatury polskiej postaci – Jana Kochanowskiego czy Zygmunta Krasińskiego, to obejmujący prawie jedną kolumnę opis życia i twórczości szesnastowiecznego poety S.F. Klonowica, który, jak stwierdza sam autor hasła, „jako twórca stał niżej niż mu współcześni, nie był także głębokim myślicielem i satyrykiem” (LKV, IX 1931–1932, 16799), wydaje się już tylko wynikiem upodobań historycznoliterackich J. Krzyżanowskiego. Obszerny opis S.F. Klonowica był inspirowany studiami J. Krzyżanowskiego nad pisarzami oraz prozą polską XVI w. Podobna nadreprezentacja informacji występuje w hasle traktującym o dziewiętnastowiecznym pisarzu L. Kondratowiczu oraz współczesnym Krzyżanowskiemu Józefie Konradzie, którego opis życia i twórczości zajmuje dwie kolumny i jest opatrzony zdjęciem zajmującym całą

stronę encyklopedii (sic!). Nie umniejszając znaczenia twórczości J. Konrada dla literatury polskiej i światowej, wątpliwe jest to, czy jego wkład w kulturę polską był równie znaczący jak np. Marii Konopnickiej, której Krzyżanowski poświęca jedynie pół kolumny. Wręcz humorystycznie można potraktować stworzone przez polskiego badacza hasło opisujące jego samego. Hasło *Krzyżanowski Julian* (łot. Kšižanovskis Juljāns) (LKV, X 1933–1934, 18635) zajmuje prawie półtorej kolumny i opatrzone jest zdjęciem. Oprócz szczegółowej biografii historyka literatury wymienione zostają publikacje książkowe Krzyżanowskiego, a także krótko scharakteryzowana tematyka pomniejszych wydawnictw naukowych jego autorstwa. Artykuł wieńczy zapowiedź mającej się wkrótce ukazać drukiem monografii polskich powieści i opowiadań w XVI w. Ilość informacji na temat J. Krzyżanowskiego zaskakuje tym bardziej, iż poprzedza je hasło opisujące wybitnego profesora ekonomii okresu międzywojennego – Adama Krzyżanowskiego (LKV, X 1933–1934, 18635), ówczesnego prorektora Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz posła na Sejm RP, które zajmuje jedynie jedną czwartą kolumny.

Mimo że niektóre z haseł J. Krzyżanowskiego odzwierciedlają jego poglądy i upodobania literackie, stwierdzić należy, że większość jego artykułów, zwłaszcza traktujących o polskich pisarzach, zbudowana jest w dosyć konsekwentny sposób. Po imieniu i nazwisku autora, dacie urodzenia i ewentualnie śmierci, informacji o wykonywanej profesji (np. polski pisarz, historyk, malarz) następuje krótki rys biograficzny. Następnie wymieniane są ważniejsze dzieła twórcy wraz z ich krótką charakterystyką, w większości odnoszącą się do treści utworów. Niejednokrotnie Krzyżanowski wprowadza także element wartościujący w odniesieniu do samych dzieł, wskazując, które z nich są bardziej godne uwagi. Nie stroni również od oceny dorobku autora, mającej jednak charakter krytyczno-lub historycznoliteracki, czego przykładem może być hasło dotyczące Ignacego Krasickiego: „Dzięki wartościowym myślom, wyszukanemu smakowi oraz pięknu formy, znacząco przyczynił się do odrodzenia literatury polskiej w czasach króla Stanisława Augusta” (LKV, IX 1933, 17869). Podkreśla także rolę opisywanych postaci w rozwoju literatury polskiej, jak w przypadku J. Kochanowskiego (LKV, IX 1933, 16875) czy Z. Krasieńskiego (LKV, IX 1933, 17870). W większych objętościowo hasłach podaje literaturę źródłową, przeważnie polskojęzyczną. Na szczególną uwagę zasługuje hasło *Lukaszewicz Jan* (łot. Lukaševičs Jans) (LKV, XIII 1935–1936, 24812), traktujące o polskim jezuitce, działającym na terenie Łatgalii, w którym Krzyżanowski powołuje się na najbardziej aktualną literaturę źródłową w języku łotewskim *Historię literatury łotewskiej* autorstwa L. Bērziņa, wydaną w 1935 r., a więc rok przed opublikowaniem trzynastego tomu LKV. Podsumowując, można stwierdzić, iż zawarte w LKV hasła autorstwa J. Krzyżanowskiego mają charakter małych opracowań krytycznoliterackich twórczości prezentowanych postaci, zwłaszcza pisarzy. Wydaje się, że dorobek naukowy polskiego badacza w pełni uzasadniał taki sposób tworzenia haseł z zakresu literatury. W momencie tworzenia haseł Krzyżanowski był autorem wielu publikacji naukowych, których przedmiot stanowiły opisywane przez niego postaci lub okresy literackie, w których tworzyli m.in. J. Kochanowski, S.F. Klonowicz, L. Kondratowicz, Z. Krasieński (Świdwińska-Krzyżanowska 1964, 28–29). W hasłach z innych dziedzin Krzyżanowski kierował się opracowaniami literatury przedmiotu, jak w przypadku hasła *Kraków*

(łot. Krakova) (LKV, IX 1933, 17838–17843), choć i w nim akcent położony został na znaczenie kulturowe i naukowe byłej stolicy Polski, oraz hasła *Matejko Jan* (łot. Mateiko Jans) (LKV, XIII, 26033–26038). Hasło dotyczące Krakowa, stanowiącego jedną z głównych atrakcji turystycznych Polski, opatrzone zostało licznymi fotografiami zabytków prastarej stolicy Polski. Podobnie w hasle *Jan Matejko* zamieszczone zostały reprodukcje obrazów artysty, ukazujące kierunki jego działalności twórczej. Jednym z najciekawszych haseł stworzonych przez Juliana Krzyżanowskiego pozostanie jednak hasło *Bajki* (łot. Pasakas) (LKV, XVI 1937–1938, 30949–30956). Powierzenie autorstwa hasła opisującego jeden z najważniejszych gatunków w literaturze łotewskiej polskiemu badaczowi świadczy o autorytecie, jakim cieszył się J. Krzyżanowski w łotewskim środowisku naukowym.

Julian Krzyżanowski zakończył współpracę z redakcją LKV w roku 1938 jako autor obszernego artykułu *Literatura polska (do romantyzmu)* [*Poļu literatūra (līdz romantismam)*], zamieszczonego w tomie siedemnastym LKV. W artykule hasłowym o objętości siedmiu kolumn przedstawił najważniejsze postaci i zjawiska w literaturze polskiej od jej zarania do początków wieku XIX.

Pomimo autorskiego stosunku Krzyżanowskiego do tworzonych haseł należy stwierdzić, iż w większości z nich zawarł treści najistotniejsze dla prezentowanych postaci i zjawisk. Subiektywizm jego ocen wyrażał się raczej w długości opisu. W większości oceny Krzyżanowskiego dotyczące znaczenia twórczości opisywanych postaci dla literatury polskiej pokrywają się z ocenami innych polskich badaczy. Wpływ J. Krzyżanowskiego jako historyka literatury na kształt LKV uwidocznił się wyraźnie w liczbie haseł poświęconych twórcom polskiej literatury, które stanowią ponad połowę artykułów jego autorstwa i więcej niż jedną trzecią haseł dotyczących tematyki polskiej w tomach VII–XIII, których autorami są Polacy. Można więc powiedzieć, że J. Krzyżanowski był jednym z głównych autorów siatki haseł o tematyce polskiej.

W tomie siódmym pojawia się również po raz pierwszy nazwisko innego polskiego badacza – Kazimierza Chodynickiego, cenionego historyka, profesora Uniwersytetu w Wilnie oraz Uniwersytetu w Poznaniu. Hasła tworzone przez K. Chodynickiego traktują o polskich koronowanych głowach: Jadwidze, dynastii Jagiellonów, Janie Kazimierzu, Janie Olbrachcie, Janie III Sobieskim (LKV, VII 1931–1932), Kazimierzu Jagiellończyku oraz Kazimierzu Wielkim (LKV, IX 1933), wybitnych postaciach z historii Polski, m.in. Tadeuszu Kościuszcze (LKV, IX 1933). Są niezwykle obszerne (*Jagiellonowie* (łot. Jagelloni) zajmują ponad siedem kolumn, pozostałe – trzy lub cztery kolumny) i opatrzone obszerną literaturą źródłową. Opisywana postać jest najczęściej zobrazowana także zdjęciem. Co ciekawe, polski historyk jest także autorem hasła *Historia Litwy do 1917 r.* (łot. *Lietavas vēsture līdz 1917*) (LKV, XII 1935), choć redakcja LKV współpracowała także z historykami litewskimi. K. Chodynicki współpracował z wydawnictwem do 1939 r.: w tomie XIX znalazły się kolejne hasła opisujące m.in. królów Polski. J. Krzyżanowski oraz K. Chodynicki otworzyli nowy etap w tworzeniu haseł dotyczących tematyki polskiej, w większości tworzone będą przez specjalistów zajmujących się dziedziną, której dotyczy hasło.

W 1935 r., wraz z wydaniem trzynastego tomu LKV, współpracę z redakcją encyklopedii rozpoczął, tuż po objęciu stanowiska wykładowcy literatur słowiańskich na Uniwersytecie Łotwy, dr hab. S. Kolbuszewski. Ten znany już

w polskim środowisku naukowym badacz historii literatury polskiej stworzył w kolejnych tomach LKV (XIII–XXI) ponad sto (sic!) artykułów i haseł o literaturze i kulturze polskiej, pisarzach, poetach i publicystach oraz działaczach kulturalnych i społecznych, teatrze itp., w tym artykuły zbiorcze o literaturze polskiej (Kolbuszewski J. 1993b, 124). Niestety, nie wszystkie z nich zostały umieszczone w indeksach *Spis autorów najdłuższych artykułów* kolejnych tomów, co utrudnia rekonstrukcję udziału polskiego badacza w powstawaniu tej encyklopedii. Obszerność zawartego w LKV materiału autorstwa S. Kolbuszewskiego pozwala na przedstawienie jedynie najważniejszych cech opracowywanych przez niego haseł.

Z informacji zawartej w LKV można wnioskować także, że podobnie jak w przypadku haseł tworzonych przez J. Krzyżanowskiego, artykuły hasłowe S. Kolbuszewskiego w większości dotyczyły polskich pisarzy lub zjawisk ważnych dla historii polskiej literatury. Wydaje się, że nieprzypadkowo pierwszym artykułem, którego napisania podjął się S. Kolbuszewski, jest hasło *Mehoffer Józef* (łot. Mehoffers Juzefs) (LKV, XIII 1935–1936), opisujące polskiego witrażystę i grafika, jedną z czołowych postaci polskiego modernizmu. Jak podkreślają badacze dorobku naukowego S. Kolbuszewskiego, głównymi kierunkami jego zainteresowań badawczych były romantyzm oraz modernizm (Choroszy 1993, 61). Z pasją oddawał się także studiom nad polskim teatrem, zwłaszcza romantycznym. Wspomnianej tematyki dotyczyła większość publikacji w okresie poprzedzającym jego przyjazd do Rygi (Kolbuszewski J. 1993b, 117–124). Profil naukowy polskiego wykładowcy znajdzie odzwierciedlenie w tworzonych przez niego hasłach. W wydanym w 1936 r. XIV tomie LKV artykuły pióra S. Kolbuszewskiego otwiera hasło *Mesjanizm [2.]* (łot. *Mesiānisms*) (LKV, XIV 1936, 26796–26797), jako drugie znaczenie ogólnego hasła *Mesjanizm* (LKV, XIV 1936, 26795–26796) autorstwa wybitnego łotewskiego teologa Ludviga Adamoviča. Już sama obecność hasła definiującego polski mesjanizm (a nie na przykład mesjanizm w kulturze żydowskiej) wydaje się wynikiem inicjatywy samego Kolbuszewskiego oraz jego wpływu na tworzenie siatki haseł o tematyce polskiej. Co ciekawe, charakterystyce polskiego mesjanizmu poświęcono więcej miejsca niż jego odpowiednikowi o ogólnym znaczeniu. Definicja polskiego mesjanizmu zawarta w hasle stanowi w większości jego Mickiewiczowską wizję, a dokładniej wizję zawartą w III części *Dziadów* w scenie widzenia Księdza Piotra. Takie ujęcie tematu wynika, jak się wydaje, z faktu, że S. Kolbuszewski jest autorem opublikowanego kilka lat wcześniej artykułu o tej właśnie tematyce: *Ziemi Mesjasz Narodów: o „Widzeniu Księdza Piotra”* (Kolbuszewski S. 1931), który zresztą jest cytowany (obok innych publikacji) w spisie literatury źródłowej hasła. Podobnie jak w przypadku J. Krzyżanowskiego, autorskie ujęcie definiowanego w hasle tematu ma, jak należy sądzić, uzasadnienie w ważnej roli, jaką odegrał S. Kolbuszewski u schyłku lat dwudziestych XX w. w dyskusji polskich historyków literatury nad istotą polskiego mesjanizmu i znaczeniem jego symboli (Choroszy 1993, 63). Podobnie należy interpretować zawartość kolejnego hasła jego autorstwa, opisującego wieszczą Adama Mickiewicza, będącego wręcz przedmiotem kultu polskiego badacza (Choroszy 1993, 63). Choć A. Mickiewicz jest jednym z najwybitniejszych polskich pisarzy, o wielkim znaczeniu dla rozwoju polskiej literatury oraz polskiej myśli narodowej, to i tak mogą dziwić rozmiary artykułu: zajmuje on trzy i pół kolumny i opatrzony został

zdjęciem zajmującym kolejną stronę (LKV, XIV 1936, 27055–27058). Obszerny życiorys Mickiewicza zajmuje aż jedną kolumnę i zakończony jest informacją podkreślającą znaczenie opisywanej postaci, a mianowicie wzmianką o miejscu jego spoczynku, którym są krypty polskich królów na Wawelu. Następne dwie kolumny zajmuje opis najważniejszych dzieł poety i ich znaczenia dla rozwoju polskiego romantyzmu. Autor hasła podkreśla także rolę dzieł Mickiewicza w kształtowaniu postaw narodowych Polaków. Szczególną uwagę poświęca utworom wieszca, w których zawarta jest idea prometeizmu oraz mesjanizmu polskiego narodu (*Dziady* oraz *Księgi pielgrzymstwa polskiego*), a także polskiej epopei narodowej (*Pan Tadeusz*). Opis życia i twórczości A. Mickiewicza podsumowuje zdaniem niepozostawiającym wątpliwości co do wyjątkowości i niepowtarzalności wartości literackich jego dzieł oraz znaczenia wieszca dla kształtowania postaw rodaków: „Z nim [Mickiewiczem – przyp. M.M.] literatura polska osiągnęła swoje apogeum; stworzył wizję przyszłości, będąc nie tylko poetą, ale także przywódcą narodu” (LKV, XIV 1936, 27057). Artykuł zakończony jest spisem literatury źródłowej w języku polskim, francuskim, angielskim i rosyjskim oraz informacją o łotewskich przekładach dzieł Mickiewicza wraz z uogólnioną informacją o adresach bibliograficznych tłumaczeń. Obszerność i szczegółowość artykułu nie dziwi, jeżeli weźmie się pod uwagę wspomnianą fascynację S. Kolbuszewskiego poetą. Nie dziwi tym bardziej, że podczas pobytu w Rydze badacz rozpoczął pracę nad książką *O Panu Tadeuszu*, przygotowywał także do druku *Żywot Adama Mickiewicza* pióra Władysława Mickiewicza (Choroszy 1993, 64).

Podobnie obszernie S. Kolbuszewski zaprezentował łotewskiemu czytelnikowi sylwetkę drugiego z wieszczów polskiego romantyzmu – Juliusza Słowackiego, w dwudziestym tomie LKV. Hasło zajmuje dwie strony (cztery kolumny) encyklopedii, jednak nie zostało opatrzone zdjęciem (LKV, XX 1939–1940, 39446–39449). Autor hasła skupia się w większości na twórczości J. Słowackiego, ze szczególnym podkreśleniem artyzmu formy jego dzieł. W artykule wymienione są wszystkie ważniejsze utwory poety wraz z krótkim opisem ich treści i ukazaniem ich na tle idei europejskiego romantyzmu. Nieco więcej uwagi poświęca S. Kolbuszewski dramatowi *Kordian*, zwracając uwagę, iż wymowa utworu stanowi polemikę z Mickiewiczowską ideą prometeizmu. Nie wspomina jednak o wpływie twórczości J. Słowackiego na kształtowanie polskiej myśli narodowowyzwoleńczej. Wreszcie, w odróżnieniu od opisu postaci A. Mickiewicza, brak w hasle informacji o miejscu spoczynku J. Słowackiego, którym także są krypty królewskie na Wawelu. Skromniejsza jest również literatura źródłowa podana w hasle – zaledwie trzy pozycje, choć występuje w niej monografia J. Kleina o J. Słowackim, która traktuje także o pisarzu jako twórcy myśli narodowej (Kleiner 1906). Niestety, autor nie wymienia łotewskich przekładów dzieł Słowackiego. Nacisk położony przez S. Kolbuszewskiego na wartość artystyczną twórczości drugiego z wieszczów narodowych, z jednoczesnym ograniczeniem opisu wpływu jego dzieł na kształtowanie postaw patriotycznych rodaków, zdaje się mieć źródło w antagonizmie obu wieszczów, niejednokrotnie opisywanym w literaturze przedmiotu (m.in. Kleiner 1919, 274–277). Jako badacz i miłośnik twórczości A. Mickiewicza właśnie jego rolę w kształtowaniu idei narodowej Kolbuszewski podkreślał.

Wiele miejsca (więcej niż jedną kolumnę) poświęca S. Kolbuszewski pisarzom reprezentującym drugi, główny obszar jego zainteresowań badawczych – modernizm. Znaleźli się wśród nich m.in. jeden z najwybitniejszych prozaików młodopolskich Władysław Orkan (LKV, XV, 30004–30005), a także poeta modernistyczny Kazimierz Przerwa-Tetmajer (LKV, XXI 1940, 42719–42720). Oprócz krótkich biografii twórców przedstawiona jest treść najważniejszych utworów, a także w przypadku K. Tetmajera – najważniejsza w jego poezji i prozie tematyka. Autor hasła nie stroni od pozytywnych ocen opisywanych dzieł. Hasło uzupełnia spis literatury źródłowej (w przypadku K. Tetmajera aż sześć pozycji), a także informacja o przekładach utworów na język łotewski. Podobną budowę ma hasło dotyczące barda Młodej Polski – Stanisława Przybyszewskiego (LKV, XVII, 34331–34332), określonego przez autora artykułu jako „przywódca Młodej Polski”. Autor wymienia najważniejsze tendencje w twórczości S. Przybyszewskiego, jego najlepsze utwory, opisuje także koncepcję sztuki przedstawiciela polskiego dekadentyzmu. W hasle wymieniono łotewskie tłumaczenia dzieł Przybyszewskiego. Choć literatura źródłowa zawiera tylko dwie pozycje, to jedną z nich stanowi publikacja samego S. Kolbuszewskiego – *Motywy regionalne w twórczości Przybyszewskiego* (Kolbuszewski S. 1928) (sic!). Rezultatem pasji badawczych S. Kolbuszewskiego jest także obszerne hasło *Teatr polski (do 1860 r.)* w siedemnastym tomie LKV.

Znacznie skromniej na tym tle wypadają pisarze reprezentujący w literaturze polskiej okres pozytywizmu, choć ich znaczenie dla historii literatury polskiej i rola w kształtowaniu świadomości narodowej rodaków wydaje się nie do przecenienia. Biogramy mają Eliza Orzeszkowa (LKV, XV 1937, 30221–30222) oraz Henryk Sienkiewicz (LKV, XIX 1939, 38131–38133). Dorobek E. Orzeszkowej, porównywany, jak zauważa autor artykułu hasłowego, do *Pana Tadeusza* A. Mickiewicza, zajmuje zaledwie półtorej kolumny. Autor hasła ograniczył się do tematycznego pogrupowania utworów pisarki wraz z podaniem ich tytułów. Dłuższy, kilkuwersowy wywód poświęcony jest treści powieści *Nad Niemnem*. W podsumowaniu dorobku E. Orzeszkowej S. Kolbuszewski docenia jednak znaczenie jej twórczości, twierdząc, że: „W historii literatury polskiej zajmuje wybitne miejsce nie tylko jako twórca, ale także jako wychowawczyni narodu”. Wspomina także o licznych tłumaczeniach na język łotewski, podaje wszakże nazwisko jednego tylko tłumacza (LKV, XV 1937, 30222). Podobnie hasło traktujące o Henryku Sienkiewiczu, autorze dzieł kształtujących wyobraźnię pokoleń Polaków, wydaje się w porównaniu z artykułami o polskich romantykach zbyt skromne. Zajmuje jedną stronę i składa się w większości z opisu zawartości dzieł pisarza. Krótsze niż w przypadku polskich romantyków i modernistów hasła opisujące pisarzy pozytywistycznych to również wynik, jak można zakładać, ukierunkowania zainteresowań naukowych profesora, który „zadziwiająco konsekwentnie wyłączał ze swoich fascynacji historycznoliterackich XIX wiekiem literaturę polskiego pozytywizmu” (Sikora 1993, 67).

Spod pióra S. Kolbuszewskiego wyszły hasła opisujące wielu innych wybitnych, jak również mniej znanych pisarzy, m.in. J.U. Niemcewicza (LKV, XVII 1938), M. Reja, W. Reymonta (LKV, XVIII 1938–1939), A. Struga (LKV, XX 1939–1940). Należy zauważyć, że, pomimo widocznych różnic w traktowaniu opisywanych w hasłach postaci, przejawiających się, podobnie jak w przypadku J. Krzyżanowskiego, głównie w długości artykułów, tworzone przez S. Kolbu-

szewskiego hasła zawierają najważniejsze informacje o prezentowanych postaciach i ich dziełach, a także o ich znaczeniu dla historii literatury polskiej. W większości hasła opatrzone są kilkoma pozycjami literatury źródłowej. Bardzo cenną informacją dla łotewskiego czytelnika jest wprowadzona przez S. Kolbuszewskiego adnotacja o łotewskich przekładach dzieł opisywanych twórców. Opracowanie przez S. Kolbuszewskiego dużej liczby haseł traktujących o polskich literatach, nawet tych mniej znanych, pozwala wnioskować, że podobnie jak J. Krzyżanowski, współtworzył on siatkę haseł o tematyce polskiej. S. Kolbuszewski pisał także hasła spoza swojej specjalizacji, traktujące o polskich mężach stanu, m.in. Józefie Piłsudskim (LKV, XVI 1937–1938), Edwardzie Rydzu-Śmigłym (LKV, XX 1939–1940), Władysławie Sikorskim (LKV, XIX 1939), możliwych rodach polskich, m.in. Sapiechów (LKV, XIX 1939), reprezentantach polskiej nauki, m.in. Stanisławie Tarnowskim, Józefie Szujskim (LKV, XXI 1940), polskich muzykach, w tym zwłaszcza o twórcy polskiej opery narodowej Stanisławie Moniuszce (LKV, XIV). Jego autorstwa są również hasła o pisarzach innych narodów, m.in. o ukraińskim bardzie Tarasie Szewczence (LKV, XXI 1940). Stworzył także hasło opisujące Sandomierz (część historyczną, LKV, XIX 1939).

Niewątpliwie kompetencje S. Kolbuszewskiego były bardzo wysoko oceniane przez redaktorów łotewskiej encyklopedii. Świadczy o tym powierzenie mu autorstwa hasła *Romantyzm (Romantisms)* (LKV, XVIII 1938–1939, 36519–36527). W kilkustronicowym haśle autor przedstawia genezę i rozwój europejskiego romantyzmu oraz jego narodowe odmiany i główne kierunki rozwoju. Hasło dopełnia definicja romantyzmu w muzyce oraz w naukach ekonomicznych. Co ciekawe, autor niewiele miejsca poświęca romantyzmowi polskiemu. Powierzenie badaczowi haseł wykraczających poza tematykę polską wiązało się zapewne z mianowaniem go w 1938 r. profesorem literatury powszechnej LU (Michaliszyn 2013), ale także z uznaniem, jakim obdarzono S. Kolbuszewskiego jako współtwórcę dzieł encyklopedycznych, również polskich. Profesor był już wówczas autorem stu siedemdziesięciu trzech artykułów i haseł z zakresu literatury polskiej oraz teorii literatury w najobszerniejszej międzywojennej encyklopedii polskiej *Ultima Thule* (Kolbuszewski 1993, 127).

Wkładem S. Kolbuszewskiego nie do przecenienia dla obecności polskiej tematyki w największej łotewskiej encyklopedii są artykuły hasłowe zamieszczone w siedemnastym tomie LKV. Analiza haseł *literatura polska* (łot. *poļu literatūra*) (poczynając od *romantyzmu*), *polski teatr* (łot. *poļu teātris*) (do 1850 r.) oraz *polska nauka* (łot. *poļu zinātne*) (14 kolumn!) ze względu na ich objętość wychodzi poza ramy omówienia w niniejszej pracy.

Autorami haseł o tematyce polskiej w LKV byli także specjaliści łotewscy, w większości z uznanym dorobkiem naukowym, m.in.: Jēkabs Graubiņš, łotewski kompozytor, krytyk muzyczny, pedagog, autor haseł opisujących postaci najwybitniejszych polskich kompozytorów – Ignacego Paderewskiego (LKV, XV 1937) oraz Fryderyka Chopina (łot. Šopēns) (LKV, XXI 1940).

Na szczególną uwagę zasługuje tom siedemnasty łotewskiej encyklopedii (LKV, XVII 1938), w którym w formie zwartej opublikowane zostały artykuły dotyczące Polski. Rozpoczyna je hasło *Polska* (łot. *Polija*) (kolumna opatrzona numerem 33039), po którym następują hasła zawierające rzeczownik w funkcji przydawki *Polijas*, m.in. *archiwa Polski* (łot. *Polijas arhīvi*), *historia Polski*

(łot. *Polijas vēsture*), zajmujące łącznie 204 kolumny! W tomie opublikowany jest także obszerny materiał dotyczący Polski, w którym zawarte są artykuły rozpoczynające się od przymiotnika *polski* (łot. *poļu*), m.in. *polska architektura* (łot. *poļu architektūra*) (13 kolumn stanowiących 7 i pół strony!), *polska etnografia* (łot. *poļu etnografia*), *polska sztuka* (łot. *poļu māksla*), *polska muzyka* (łot. *poļu mūzika*), *polski teatr* (łot. *poļu teātris*), *polskie piśmiennictwo* (łot. *poļu rakstniecība*), *polska nauka* (łot. *poļu zinātne*). Hasła z przymiotnikiem *polski* zajmują 121 kolumn. Łącznie obie części zajmują 325 kolumn, czyli 162 strony! Całościowy opis treści zawartych w materiale dotyczącym Polski ze względu na jego obszerność wykracza poza ramy niniejszego studium.

Godny podkreślenia jest fakt, że hasła poświęcone Polsce w XVII tomie LKV tworzyli także łotewscy specjaliści: m.in. wspomniany profesor L. Adamovičš (*Polija (baznīca)*, *historia polskiego kościoła* (łot. *Polijas baznīcas vēsture*), *polski katolicki kościół narodowy* (łot. *poļu katoļu nacionālā baznīca*), architekt i badacz architektury docent Artūrs Krūmiņš (*architektura polska*), generał i komandor armii łotewskiej Mārtiņš Peniķis (*polskie siły zbrojne*), specjalista w zakresie nauk geograficznych docent LU Ģederts Ramanis (pisany także jako Ramans) (*polska gospodarka*, *Polacy*). O zaangażowaniu łotewskich specjalistów świadczy fakt, że wspomniane hasło *polska architektura*, autorstwa A. Krūmiņša, jest jednym z najdłuższych w „polskiej” części encyklopedii.

Co znamienne, analiza materiału zawartego w hasłach opisujących Polskę w LKV w porównaniu z materiałem traktującym o innych państwach Europy (m.in. Anglii, Francji, Rosji) oraz o krajach sąsiadujących z Łotwą (Litwie, Estonii) wykazała, że tematyka polska została opisana najobszerniej (sic!). Liczba stron dotyczących tematyki polskiej jest prawie dwa razy większa niż poświęconych Francji (88), sześciokrotnie większa niż Anglii (25,5), ponad jedną trzecią większa niż Rosji (107,5). Obszerność materiału dotyczącego Polski świadczy o ważnej roli, jaką odgrywała Polska w polityce, kulturze i nauce łotewskiej w okresie pierwszej łotewskiej niepodległości. Jest także świadectwem doskonałej współpracy łączącej uczonych polskich oraz łotewskich.

O wysokiej jakości części LKV poświęconej Polsce świadczy dobitnie fakt, że wydawca encyklopedii, zapewne w porozumieniu z głównym redaktorem, zdecydował się na publikację oddzielnej broszury, w której zawarte zostały hasła traktujące o Polsce z tomu XVII. Taka decyzja świadczyć może o zainteresowaniu mieszkańców Łotwy południowym sąsiadem.

Rozpoczęta wraz z pierwszym tomem współpraca redakcji największej łotewskiej encyklopedii z polskimi autorami zaowocowała licznymi hasłami o dość dużej objętości zamieszczonymi w poszczególnych tomach LKV, jak również ponadstulećdziesięciostronicową publikacją przynoszącą rzetelną, a także aktualną informację o Polsce i Polakach. Z każdym tomem (z wyjątkiem VI i VII) zakres współpracy stawał się coraz większy, a redaktorzy LKV nabierali zaufania do polskich autorów, o czym świadczy powierzenie im opracowania haseł ogólnych, takich jak *bajka*, *romantyzm* czy hasło *historia Litwy*. Niewątpliwie kluczową rolę w tym procesie odegrały trzy główne postaci – J. Łukasiewicz jako inicjator udziału Polaków w tworzeniu LKV oraz J. Krzyżanowski i S. Kolbuszewski jako twórcy dużej liczby haseł, współtwórcy siatki haseł, a także, jak można zakładać studiując afiliacje uniwersyteckie (Warszawa lub Poznań) niektórych polskich specjalistów – współtwórców poświęconego Polsce

tomu XVII, inicjatorzy udziału wybitnych badaczy z Polski w tworzeniu encyklopedii. Obaj naukowcy w momencie rozpoczęcia współpracy z LKV mieli już ugruntowaną pozycję w polskim środowisku naukowym, z czego, jak się wydaje, zdawała sobie sprawę redakcja LKV, dając badaczom dosyć dużą swobodę w zakresie przedstawiania informacji w artykułach hasłowych. Specjalizacja naukowa obu badaczy, będących historykami literatury, zaowocowała większą liczbą haseł związanych z polską literaturą. Niewątpliwie także w tworzonych przez J. Krzyżanowskiego i S. Kolbuszewskiego artykułach hasłowych znajdują odzwierciedlenie ich upodobania literackie i pasje badawcze. Podkreślić jednak należy, że w większości hasła ich autorstwa zawierają najważniejsze informacje, odniesienia do literatury źródłowej, nierzadko są opatrzone zdjęciem opisywanej postaci. „Grzechem” obu autorów jest raczej nadmiar informacji w hasłach tematycznie związanych z ich pracami badawczymi, jak w przypadku haseł o S.F. Klonowicu (J. Krzyżanowski) czy A. Mickiewiczu (S. Kolbuszewski). Autorskie ujęcie niektórych postaci i zjawisk wydaje się uzasadnione licznymi publikacjami obu badaczy dotyczącymi opisywanej tematyki. Niezwykle owocna okazała się także współpraca redakcji LKV z wybitnym polskim historykiem – K. Chodynickim, który stworzył obszerne, oparte na najnowszych badaniach artykuły hasłowe z zakresu historii Polski.

Niewątpliwie sukces, jakim było zamieszczenie materiału dotyczącego tematyki polskiej znacznie przekraczającego liczbę stron poświęconych innym państwom Europy i świata, był rezultatem niezwykle ambitnych założeń redaktorów LKV, zwłaszcza A. Švābego, a także systematycznie rozszerzanej współpracy z polskimi naukowcami. Przyczynił się do tego w pewnym sensie także szczęśliwy zbieg okoliczności, obecność w Rydze wybitnych polskich naukowców z pasją zacieśniających kontakty kulturowe Polaków i Łotyszy.

ŹRÓDŁA

- Latviešu konversācijas vārdnīca. 1.-21. sējums (A-Tjepolo)*, red. A. Būmanis, K. Dišlers, A. Švābe, 1927–1940, Rīga: A. Gulbja apgāds.
Polija „Latviešu konversācijas vārdnīcas” XVII sējumā, 1938, Rīga: A. Gulbis, 33039–33446. sl., 5 lp. iel. : il.

LITERATURA ŹRÓDŁOWA

KSIAŻKI

- Jēkabsons Ē., 1996, *Poļi Latvijā*, Rīga: Latvijas Zinātņu Akadēmijas Filozofijas un Socioloģijas Institūts.
Kleiner J., 1906, *Patriotizm Słowackiego*, Warszawa, *Biblioteka Autorów Polskich*.
Kleiner J., 1919, *Juliusz Słowacki: dzieje twórczości*, t. 1, Warszawa: Gebethner i Wolff.

- Kolbuszewski S., 1930, *Ziemski Mesjasz Narodów: o „Widzeniu Księdza Piotra”*, Poznań: Ja-chowski: Księgarnia Uniwersytecka.
- Łossowski P., 1990, *Łotwa nasz sąsiad*, Warszawa: Wydawnictwo Mozaika.
- Olkiewicz J., 1988, *Od A do Z, czyli o encyklopediach i encyklopedystach*, Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza.

ARTYKUŁY

- Bleše E., 1936, *Latviešu konversācijas vārdnīca*, „Izglītības Ministrijas Mēnešraksts” 05.01, s. 632–633.
- Choroszy J., 1993, *Stanisław Kolbuszewski a romantyzm polski*, w: *Stanisław Kolbuszewski (1901–1965)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, s. 59–66.
- Daija G., 1991, *Kā tāpa unikālā latviešu konversācijas vārdnīca. Mana bij. kolēģa LKV vēstures redaktora Teodora Zeida atmiņas*, „Izglītība” 03.05, s. 8–9.
- Dąbrowska A., 1991, *Wartościowanie w wybranych hasłach encyklopedycznych. Język a Kultura*, t. 3: *Wartości w języku i tekście*, red. J. Puzynina, J. Anusiewicz, Wiedza o Kulturze, Wrocław, s. 85–100.
- Grīns J., 1929, *Latviešu konversācijas vārdnīca I un II sējums*, „Daugava” 07.01, s. 865–866.
- Gulbis A., 1927, *Ar 15. novembrī iznāks Latviešu konversācijas vārdnīca*, „Sociāldemokrāts” 262, s. 9–10.
- K.Z., 1938, *Konversācijas vārdnīcas 16. sējums*, „Brīvā Zeme” 64, s. 9.
- Kolbuszewski J., 1993a, *Bibliografia prac Stanisława Kolbuszewskiego*, w: *Stanisław Kolbuszewski (1901–1965)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, s. 116–151.
- Kolbuszewski J., 1993b, *Kultura polska na Łotwie. Przeszość i teraźniejszość. Próba zarysu całości (Silacze z Rygi Pani Julii Ostrowskiej in memoriam)*, w: *Polacy na Łotwie*, red. E. Walewander, Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin, s. 45–74.
- Michaliszyn M., 2013a, *Pobyt profesora Juliana Krzyżanowskiego na Uniwersytecie Łotwy w Rydze*, w: *Krzyżanowski. Spojrzenie po latach*, red. Ł. Książyk, M. Nabiałek, Elipsa, Warszawa, s. 72–94.
- Michaliszyn M., 2013b, *Pobyt profesora Stanisława Kolbuszewskiego na Uniwersytecie Łotwy w Rydze w latach 1934–1945*, w: *Profesora Staņislava Kolbuševska uzturēšanās Latvijas Universitatē Rīgā 1934–1945 gados. Polska i Łotwa – bliscy nieznanomi*, red. K. Puntak, Baltica Silesia, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław, s. 21–56.
- Mihališina M., 2011, *Poļu – latviešu kultūra pēc Pirmā pasaules kara (1918–1928)*, w: *Vēsture: avoti un cilvēki. XXI zinātniskie lasījumi. Vēsture XV. Atb.*, red. I. Saleniece, Daugavpils: DU Akadēmiskais apgāds „Saule”, s. 246–252.
- Sikora I., 1993, *Modernizm w badaniach Stanisława Kolbuszewskiego*, w: *Stanisław Kolbuszewski (1901–1965)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, s. 67–84.
- Strādiņš J., Grosvalds I., 1994, *Nauka polska a Łotwa*, w: *Polska kultura na Łotwie: wersja polska. Poļu kultūra Latvijā: poļu variants*, red. J. Sozański, R. Szklennik, Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Rydze, Ryga, s. 31–44.
- Świdwińska-Krzyżanowska Z., 1964, *Bibliografia prac Juliana Krzyżanowskiego*, w: *Z dziejów polonistyki warszawskiej: profesorowi doktorowi Julianowi Krzyżanowskiemu w dwudziestą piątą rocznicę objęcia Katedry Historii Literatury Polskiej na Uniwersytecie Warszawskim 1934–1959*, red. J. Kulczycka-Saloni i in., Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, s. 23–56.